

МИРМУҶСИН

АСАРЛАР

ТУРТИНЧИ ЖИЛД

ҲИКОЯЛАР
ҚИССАЛАР

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

ИСКАНДАРИЯ КУРФАЗИ

1

Салоҳиддин эчки боғлаб қўйиладиган тўнкага ўтирди-да, хаёл суриб ер чиза бошлади. У атрофдаги баланд хурмо дарахтларини чайқаб учаётган шабадани, қўтослар маърашини, осмонда доира ясаб, кечки салқин тушишини қутлаётган қирғийлар қийқиригини, дарёдан қайтиб келаётган балиқчилар гурунгини. . ҳеч нарсани эшитмасди. Пастаккина уй дарвозасидан мўралаб турган қўшни қизи Монани ҳам кўрмас эди. У бир нафасдан сўнг ўйлаб-ўйлаб дунёнинг тагига етгандек, сапчиб ўрнидан турди-да, ошнаси, чатишиб кетган қариндоши Абдулрахмон ар Рашад ўйига жўнади. У сафарга рози бўлганини билдириб, Абдулрахмон фикрлари дарҳақиқат тўғри эканини, бу ерда узун кириб, узун чиқиб юрмай мавсумда пул ишлаб олиш маъқул эканини айтмоқчи бўлди. Бунга унинг қартайган онаси ҳам рози бўлибди. Бу ерда ҳаммолчилик қилиб яхши ишлаган одам, бир кунда йигирма беш пиастр топади. Ундачи: бир кунда бир фунт, баъзан бир ярим фунт топиш мумкин эмиш. Шундоқ бўлгандан сўнг кампирни ёлғиз ташласа ҳам боргани маъқул. Агар у жуда қийналиб қолса, қўшнилари қарашиб турар. Кампир бўлса кўзлари хиралашиб қолганига қарамай, ҳали анча тетик. У ҳам ўғли Салоҳиддиннинг борганини маъқул кўрибди-ю, лекин совур ойига қолмай барвақтроқ қайтишини, бу йил шамол кўп бўлишини қайта-қайта таъкидлабди.

Шундай қилиб, Салоҳиддин Абдулрахмон ар Рашад билан бирга Гунадан чиқиб узоқ Искандария шаҳри томон йўл олди. Енгилгина тугунни елкаларига ташлаб Нил бўйигача пиёда, дарёдан ўтиб Луксор шаҳри вокзалида бир кун тунаб, поезд билан Қоҳирага, ун-

дан сўнг эрта билан Искандарияга жўнашди. Бир ярим кун деганда Искандарияга етиб келиб, улкан шаҳар кўчаларида бир муддат томоша қилишгач, ар Рашад қанчалаб тер тўккан жойи — кўрфазга йўл олишди. Африка қитъасининг шимолидаги чексиз, қўнғир саҳро билан беҳад ложувард денгиз бир-бирига қўшилган жойдаги арабларнинг гўзал ва қадимий шаҳри Искандария не-не одамларга шифо берган. Лекин бу йигит шифо олмоқ учун эмас, ризқ излаб келди.

Унг ва сўлда ари ини каби катак-катак кўп қаватли бинолар, ҳашаматли қасрлар, тропик боғлар, турли-туман ҳайкаллар. Кўрфазнинг ғарб томонида олти-етти қават биноларга тенг келарли улкан пароходлар хомуш турибди. Баъзан уларнинг дўриллаган йўгон овозлари кўрфаз бўйлаб ёйилади. Шарқий кўрфаз атрофи узундан-узоқ чўмиладиган қумликлар, соябон хоналар, ҳар турли катта-кичик чиройли қайиқлар, елканлар билан тўлган... Ундан нарироқда, денгиз бўйида Фуаднинг ёзлик, қишлик қасру саройлари, турли-туман гуллар, баланд хурмо дарахтлари билан ўралибди. Бепоеъ сариқ саҳролар оша келган одам бирданига кўк денгиз қирғоғига келиб, беихтиёр денгиз тўлқинлари остидаги жаҳаннамий чуқурликни унутиб, бепоеъ қумликларга улкан зилол шиша ташлаб қўйибди деб хаёл қилади. Бу ерларда тоғ йўқ — саҳро-ю, денгиз баб-баравар, кафтдек текис турибди. Ўрта Ер денгизи нақадар улкан, қанча тикилманг бирор қирғоқни кўриб бўлмайди. Денгиз устида булутларнинг сояси сузиб юрибди. Олис-олисларда улкан пароходлар писта пўчоқдек қалқимоқда. Денгиз пишқириб, серқум қирғоқлар оша югуриб келади-да, яна орқасига томон қайтиб кетади. Бир оздан сўнг яна югуради, яна қайтади... Улкан, беҳаловат денгиз кимгадир талпиниб ётибди. Бу ерда, қирғоқ қумлари устида яланғоч ётган гўзал Нагуага... Қудратли, беқарор денгиз бор кучи билан талпинади, лекин у чиройли Нагуага етиб келолмайди. У яна тисланади, жуда бўлмаганда Нагуанинг оппоқ оёқларига бир марта бош уриш учун ўзининг бор денгизий қудратини тўплаб, қумлар оша югуради-ю, яна ета олмайди. Ҳансираб, орқага қайтади. Нагуа бўлса қўсин нурлари аро ухлаб ётган маликадек яланғоч, эркаланиб ётибди.

Нагуа ёнбошлаб, кўзидаги қора кўзойнакни олдида, бошига ёстиқ қилиб қўйгани — қалингина китобни варақлаган бўлиб атрофига аланглади. Беш қадамча нарида новдадан тўқилган креслода унинг эри — Тавфиқ ал Ҳамадоний бутилкага найча солиб «Coco solo»¹ ичиб ўтирибди. Нагуанинг кўз ташлаганини сезган Тавфиқ ал Ҳамадоний, унга қараб навозиш ила табассум қилди.

Нагуа атрофида ётган бошқа одамларга ҳам билинар-билинмас кўз қирини ташлаб қўйди. Ҳув ана, ўнг томонда беш-олти европалик рафиқалари билан яланғоч ётишибди. Хонимнинг қўлида бамбук новдали қармоқ; унинг иштиёқу шижоатидан одамдек балиқ тутмоқчи бўлаётгани сезилиб туради. Нагуанинг нигоҳи тушишини кутиб турган Тавфиқ ал Ҳамадоний оғзини кўвача қилиб, инглиз тилида «Coco solo» ичасизми, хоним? — деб сўради. Бир вақтлар Миср ёшлари орасида инглизча гаплашиш жуда мода бўлиб, Нагуа йўталган кишига ҳам бир қулоч инглизча сўз билан жавоб қилгуси келарди. Кейинги пайтларда она тилида гаплашиш қадрлироқ, чиройлироқ кўрина бошлади. Илгари инглизча гапирган одам ақллироқ кўриниб, арабча гаплашганлар маданқятсизроқ кўринарди. Ҳозир жуда унчалик эмас. Нагуа эри Тавфиқ ал Ҳамадонийга на инглизча ва на арабча жавоб қайтарди.

Нагуа чап томонга ағдарилиб, офтобда қизариб кетган семиз сонларига боқди-да, кейин нозик бармоқлари билан уни оҳиста силаб қўйди. Бирдан кўзи ўзидан нарироқда бир-бирини қувиб, қийқиритиб юрган йигит билан қизга тушди. Ёнгинасидан ўтиб кетаётган норғул йигитни кўриб, кейин унга қараб қолди. Бу Салоҳиддин эди. У тўпигигача қумга ботиб, бепарво, тўппа-тўғри бориб, қирғоқда қалқиб, лопиллаб турган қайиқча ёнида тўхтади. Дарҳол эшакларни олиб қум устига қўйди-да, пачақ бир челақ билан қайиқча ичига тушган сувни олиб ташлай бошлади. Нагуа бўлса яланғоч, кўкракдор Салоҳиддиннинг келишган қоматига маҳлиё бўлиб, узоқ тикилди. Бир муддатдан кейин бошқа ёнига ағдарилиб эрига мурожаат қилди.

— Хўжам, анови қайиқчини чақиринг. Мени қа-

¹ «Coco solo» — (Коко-коло) лимонадга ўхшаш ичимлик.

йиғда бир айлантириб келсин. Енингизда майда пу-
лингиз борми?

— Пул бор,— деди Тавфиқ ал Ҳамадоний,— тўл-
қин бўлиб турибди, қўрқмайсизми, хоним?

— Қўрқмайман. Қумда ҳадеб эчкиэмарга ўк-
шаб ёта бераманми? Чақиринг!

— Ҳо, Ялло! Ялло!— Тавфиқ ал Ҳамадоний қўл
кўтариб, Салоҳиддинни чақирди.

Салоҳиддин қумдаги мўйсафидга ялт этиб қа-
раб, пачақ челагини қўйиб, югуриб келди.

— Бўшмисан?

— Ҳа, бўшман.

— Хонимни қайингизда сайр қилдириб кел. Эҳ-
тиёт бўл, қўрқитма.

— Хўп бўлади, жаноб.

— Мана буни ол,— у бир томонига эҳром сура-
ти солинган қоғоз пул узатди.

— Ташаккур... Миннатдорман...— Салоҳиддин қў-
лини кўксига қўйиб, қуллуқ қилди.

У югуриб бориб, қайиқ эшкакларини ўз жойига
ўрнатди, хонимнинг келишини кутди. Нагуа ўрни-
дан туриб яланғоч ҳолича қайиққа тушди-да, Сало-
ҳиддиннинг рўпарасига ўтирди. Бир оз уялиб, ерга
қараб қўйди.

Салоҳиддин қайиқни силжита ётиб, Нагуанинг
оқ каптар кўксидек бўртиб чиққан кўкраги, оппоқ
ва келишган баданларига бир кўз ташлади-да, сўнг-
ра хонимни хижолат қилмаслик учун унга қарай
бермади. У жон-жаҳди билан эшкакларни сувга бо-
тириб, қайиқни қалқитмай бир меъёрда олиб кетди.
Нагуа бўлса йигит нигоҳлари узоқ уфқларда эканини
кўргач, секин ер тагидан унинг тарам-тарам бўлиб
турган кўкрак пайларига, сапчадек бўртиб, ажралиб
турган билак мускулларига обдан тикилиб қаради.
Бир дамдан сўнг у Салоҳиддиннинг қош-кўзлари, ин-
гичка мўйловига ҳам тикилди. Барини сезиб турган
Салоҳиддин, секин мийиғида кулиб қўйди. Нагуа бу
кулгини сизди-да, безовталаниб сўради.

— Нега куласиз, йигит?

— Кулганим йўқ.

— Кулдингиз.

— Кулганим йўқ, хоним.

— Бирон ерим...— Нагуа бадани, қўлларини қя-
рай бошлади.— Бир нима тегибдими?— У ўз қома-
ни буралиб, ҳар оҳангга солиб, Салоҳиддин олдида
намоийш қила бошлади.

Иўң, хоним, ҳеч нима теккан эмас. Ҳамма из топ-тоза.

Хайрият,— деди ёқимли кулиб Нагуа.— Менинг м Нагуа,— деди бир дамдан кейин яна у.

— Жуда чиройли исмингиз бор экан, хоним.

— Сизга бу исм ёқадими?

— Ҳа, чиройли исм.

— Сизнинг исмингиз нима?

— Салоҳиддин.

— Салоҳиддин?

— Ҳа.

— Сизнинг исмингиз ҳам чиройли экан.

Шу пайт улар денгиз ўртасида бирдан қаҳ-қаҳ уриб улишди. Бу кулгини уларнинг икковларидан бўлач еч кимса эшитмади.

Қайиқча сузиб борар; кўрфаз сувлари жимирлар; бир томон — чексиз уфқларгача кетган кўм-кўк денгиз, бир томон — қатор ҳашаматли оқ бинолар, турли хил миноралар билан тўлган Искандария шаҳри қирғоқлари. Қум устида ўтирган Тавфиқ ал Ҳамадоний ҳам жуда узоқларда пашшадек бўлиб кўриниб турарди. Қайиқча яна бир оз сузгач, бу «пашша» ҳам кўзга илинмай қолди. Олис Қибрис оролларида келган қатор тўлқинлар қайиқчани лопиллатар, йигит эшакларни кериб мувозанатни сақлашга қанчалик уринмасин, барибир қайиқчани кўтариб-кўтариб ура бошлади.

— Қайта қолайлик,— деди Нагуа юрагига қўрқув тушиб.

— Утиб кетади, қўрқманг, хоним.

Қайиқча қия бўлиб, шиддат билан чайқалиб кетди. Нагуа ўзини қайиқча ўртасига ташлаб, Салоҳиддиннинг оёқларига маҳкам ёпишиб олди. Бир оздан сўнг, чиройли бошини Салоҳиддиннинг тиззаларига қўйиб, қўрқув аралаш юзига тикилди. Салоҳиддин қайиқчани буриб кўрфаз томонга шитоб билан суза кетди. Тўлқинлар ўтиб кетиб, қайиқ анча тинчиганига ҳам қарамай, Нагуа ҳамон Салоҳиддиннинг тиззаларини маҳкам қучоқлаганича ўтирарди. Бу ўтириши фиръавн Тутмос ҳайкалига жуда ўхшаб кетарди.

— Хоним, туриб ўтиринг,— деди Салоҳиддин мулоҳимлик билан,— тўлқинлар ўтиб кетди. Қирғоққа яқинлашаётирмиз...

Нагуа ўрнидан туриб, ўз жойига ўтирди. Атрофи

га аяанглаб, олисларда сузиб юрган қайиқчаларни кўрди.

— Сиз мени Нагуа денг, хўпми?

— Сиз нима буюрсангиз, биз итоат қиламиз, Нагуа хоним.

— Эртага, кундуз соат ўн иккида бизникига келсангиз, сизда гапим бор. Исмоил пошшо мусофирхонаси, олтинчи қават, ўнинчи уй...

— Ҳозир айта қолинг. Бу вақтда мен қайиқчада бўлишим, тирикчилик қилишим керак. Бирон иш бўлса, буюринг, мен бажо келтирай. Бирон нарса олиб келиш бўлса, айтинг, эрта билан етказаман.

— Сиз менга ёқиб қолдингиз, Салоҳиддин... Пул топилади, одам топилмайди. Эртага келинг...

— Нагуа хоним, мен бир фаллоҳ йигитман, тирикчилик важидан бу ерларда юрибман.

— Тушунаман. Эртага келинг. Гап тамом!

3

Чиройли қайиқча тўлғана-тўлғана қирғоққа етиб келди. Нагуа қум устида, соябон остида ўтирган эри Тавфиқ ал Ҳамадонийга жўрттага эшиттириб, Салоҳиддинга «яхши сайр қилгани» учун ташаккур билдирдида, оҳудек бир сакраб қайиқчадан қум устига тушди. Салоҳиддин ҳам «хаммавақт хизматингизга тайёрман» дегандек қўлини кўксига қўйиб, миннатдорчилик билдирди. Ахир у атиги ярим соатгина айлантириб эҳром тасвири солинган уч фунт олди-ю, миннатдорчилик билдирмайдими? У ўзида йўқ шод; дам ўтмай эшакларни қўйиб, белига тугиб олгани уч фунтли қоғозни қўлига олиб, бир кўриб, яна эҳтиёткорлик билан буклаб, жойига тугиб қўяди. Қайиқчасида ўтирган икки ёшнинг сўзларига ҳам, шўхликларига ҳам эътибор бермайди. Хаёлида эртанги кун, Исмоил пошшо мусофирхонаси... «Борсамми ёки бормасамми?» Бу фикр кун билан аридек ғувиллаб миясини ғовлатди. Уйлаб-уйлаб ўйининг поёнига етолмасди. Кечаси билан ҳам ўйлади. Кечки овқат вақтида иниси Абдулраҳмон ар Рашад «кўп хаёл сураётгани»ни айтиб, таажжубланди. Лекин Салоҳиддин бу гапни унга айтмай, яширди.

Эртасига эрта билан яна қайиқчасининг ёнига келиб, эшакларни ўрнатди, сайр қилувчиларни кутди. Негадир ҳеч ким келмади. Соат ўн иккига яқин био киши денгиз сайрини ихтиёр қилиб, унинг ёнига келди.

Салоҳиддин хаёл суриб, иккиланиб, охири бетоб эканлигини айтди-да, эшкакларни йиғиштириб, Исмоил пошшо мусофирхонасига жўнади.

У ҳашаматли бинонинг гиламлар ташлаб қўйилган зинапояларидан юқорига кўтариларкан, мусофирхона хизматкорлари — қора суданликлар унга таажжубланиб боқишарди. Йирик бойлар, ажнабий амалдорлар тушадиган бу мусофирхонада бошига хатта-иқол¹ солиб, устига ғалабия кийиб олган оддий бир арабнинг гиламларни бепарво босиб юриши улар диққатини ўзига тортган эди.

Бир нафасдан сўнг у олтинчи қаватга кўтарилиб, ўнинчи хона эшигини чертди. Шу дамнинг ўзидаёқ эшик очилиб, обдан пардоз қилиб ясанган Нагуа Салоҳиддинни очиқ чеҳра билан кутиб олиб, ичкарига таклиф этди. Салоҳиддин ичкарига кириши билан бир нечта чиройли хоналарга кўзи тушди. У ўз ичида «Бундоқ ажойиб уйларда фақат подшоҳлар туриши мумкин» деб қўйди. «Ёки бу Нагуа хоним подшоҳ Форуқнинг қизимикан?...» деб ҳам ўйлади. Бир хонадан ўтгач, Нагуанинг таклифи билан иккинчи кенг хонадаги қизил духоба креслога ўтирди. Нариги хона шоҳи пардалар билан тўсилган, парда қиясидан ичкарида икки каравот ёнма-ён турганини ҳам кўрди. Нагуа аввалдан тайёрлаб қўйилган дастурхон устини очиб, кичик, новвот ранг рюмкага коньяк қуйиб, Салоҳиддинга узатди.

— Раҳмат, мен ичмайман, Нагуа хоним. Гапим бор, юмушим бор деган эдингиз, мана келдим.

— Жуда яхши. Лекин сиз меҳмонсиз, дастурхонга қаранг, марҳамат.

— Ёлғиз ўтиришимиз қандоқ бўлади? Ахир сизнинг...

— Мен уни бир ерга юбордим, кечгача банд бўлади. Эрим олтмиш ёшда. Мен уни севмайман. Агар сиз билишни истасангиз; мен Муҳаммад ал Ҳаммуднинг қизиман. Икки пахта тозалаш заводимиз бор, бир фабрика... Бир сабаб билан Тавфиқ ал Ҳамадонийга тегиб қолиб, бахтсиз бўлдим. Францияда ўқиб келганман... Мана, ҳаммасини айтдим, тушундингизми?

Салоҳиддин «тушундим» дегандек секин бош қимирлатиб қўйди. Таажжуб билан гўзал Нагуага қаради. «Подшоҳ қизича бор» дегани тасдиқланди.

— Салоҳиддин, қани рюмкани олинг, ичинг! Мен

¹ Хатта-иқол — арабларнинг миллий бош кийими.

аёл киши бўла туриб уялмаётирману, сиз йигит нарса нимадан уяласиз. Олинг.

Салоҳиддин бу гаждан сўнг коньякни ичиб юбориб, овқатлардан ҳам ейишга тутинди. Нагуа яна гап бошлади.

— Салоҳиддин, дўст бўлайлик. Сиз менинг тенгдошимсиз. Билмадим, ўзимга ўзим ишонмаётирман... Мен сизни севиб қолганга ўхшайман. Туни билан ухламай тўлганиб чиқдим. Ҳеч уйқу келмади... Хайрият келдингиз, кўриб қувондим...

— Нагуа хоним, қўйинг...

— Салоҳиддин, зора мен бахтимни топсам. Тавфиқ ал Ҳамадоний қари, саноқли йиллари қолган... Сиз уйланганмисиз?

— Йўқ, Нагуа хоним,— деди Салоҳиддин боши айланиб.

Нагуа ўз креслосини Салоҳиддиннинг ёнига яқин суриб, қўлларидан ушлаб кўксига беш қўйди. Қайфи ошиб қолган Салоҳиддин Нагуанинг сочларини силаб, ширин лабларидан ўпиб, беихтиёр қучоқлади...

Кечга яқин Салоҳиддин Исмоил пошшо мусофирхонасидаги зинапоялардан яна битта-битта босиб пастга тушаётганида оёқ пайлари оғриб, қалтирарди. Мусофирхонадан ташқарига чиқиб, чўнтагига қўл солган эди, букланган қоғоз борлигини сезди. Олиб қараса, беш фунтлик пул.

Эртасига эрта билан кўрфазга бориб, қайиқчаси ёнида турган икки кишини олди-да, сузиб кетди. Кун бўйи қўли иш қилди-ю, мияси ўй ўйлади. Индинига ваъдага мувофиқ яна соат ўн иккида мусофирхонага борди. Ундан сўнг, орадан бир кун ўтгач, яна борди... Мусофирхона хизматкорлари ҳам уни таниб қолишди. Нагуа бўлса кимгадир уни «ўз оғам», деб айтибди. Уларнинг юз тузилишларида қандайдир бир ўхшашлик бор эди.

Тавфиқ ал Ҳамадонийни бу ишдан тамоман гофил деб бўлмайти. Илгари уни жеркиб, камситиб гапирадиган Нагуа кейинги кунларда она сутига тўйган қўзичоқдек сакраб ўйнар, ўзига оро берар, қари эрига ялинар, эркаланар, ғоят эҳтиром қиларди. Қари эр ёш хотинининг муғомбирлик қилаётганини сезса ҳам, индамайди, лекин жуда ҳаддидан ошиб кетмаслигини, ал Ҳамадоний ва ал Ҳаммудлар шаънига доғ тушириб қўймаслигини таъкидларди. Баъзан Нагуанинг Францияда «қилган қилмишларини» имо-ишора билан

ёсига солиб, «гап-сўз» бўлмасликка чақирарди. Нагуа бўлса «хўп бўлади» дегандек қуруқ ёғоч бўлиб қолган эри Тавфиқ ал Ҳамадонийнинг бўйнига осилар, шунда чол гандираклаб кетарди...

Салоҳиддин Нагуага жуда ўрганиб қолди. Тўғрироғи, у Нагуани севиб қолди. «Қуруқ ёғоч» эрини қисобга олмаганда, улар эру хотиндек бўлиб қолишди. Қоҳира устунларидан бири бўлган ал Ҳаммуднинг гўвал қизига эга бўлгани — осмондаги ой гўё унинг қўйнига яширингандек бўлди. Салоҳиддин бу воқеани тақдир деб билиб: «менинг софдил, заҳматкаш бир мусулмон эканим худога ёқиб, бахт муяссар этди» деб ўйлади. Гурнадаги Мона ҳам унинг ёдидан кўтарилди. У, мана икки ой бўлди, янги уйланган йигитлардек сурункасига айшу ишрат сурмоқда. Ёнида анча-мунча пул ҳам бор. Қайиқ ҳайдаш ҳам малол келиб қолди. Нагуа бўлса негадир қайиқ ҳайдашни ташламаслигини, лекин қайиққа ёш хотинларни солмаслигини, қиз-ғанажагини ҳам айгиб қўярди.

Ҳадемай орадан икки ярим ой ўтди. Искандария кўрфазига салқин тушиб қолди. Кунларнинг бирида, Нагуа Салоҳиддинга қисқагина қилиб, эртага эрта билан Қоҳирага жўнашини, кузатиб қўйишининг ҳожати йўқлигини ҳам айтди. Сабаб эри Тавфиқ ал Ҳамадоний Нагуадан жуда шубҳалана бошлаган эмиш. Салоҳиддин индамади. Нагуа жўнаб кетгандан сўнг, бу ер унинг назарида ҳувиллаб қолгандек бўлди, қўли ишга ҳам бормаё қолди. Абдулраҳмон ар Рашад бундан бир ҳафта илгари бир пароходга ёлланиб ҳаммолчилик қилиш учун Искандария портидан Порт-Саидга кетибди. Икки ҳафтадан сўнг Искандарияга қайтиб келмай, шунақаси Гурнага жўнармиш. Бу йил у бир ойча илгари қишлоққа қайтармиш. Кексаларнинг айтишича, ибис қуши барвақт бола очибди, кузда шамол кучли бўлармиш...

— Искандария кўрфази Салоҳиддиннинг назарида кимсасиз саҳрога ўхшаб қолди. У зерикди, бир ҳафтадан кейин пудратга олган қайиқчани эгасига топшириб, поезд билан Қоҳирага жўнаб кетди.

Қоҳира...

Салоҳиддин поезд деразасидан узоқ-узоқ далаларга тикилар, хаёл сурар... Бу улкан далаларнинг нариги томонида, «Нилу муборак» бўйида Қоҳира шаҳри бор. Қоҳира шаҳрининг ўртасида бир чиройли уй бор. Бу уйда унинг севиклиси Нагуа яшайди. Нагуа Салоҳид-

диннинг йўлига интизор бўлиб кутмоқда. Унинг «Салоҳиддин, мен сени севиб қолдим. Сен билан бирга бўлиш қандай яхши-а, биз энди қиёматда ҳам бир-биримиздан ажралмаймиз...» деган сўзлари, ёқимли товуши яна қулоғига эшитилгандай бўлди. Назарида поезд секин юраётганга ўхшайди, у бўлса поезднинг қушдек учиб кетишини, тезроқ Қоҳирага етишини истайди. Қалби гурс-гурс уради, ошиқади, севикли ёр томон интилади...

Салоҳиддин Қоҳирага етиб ҳам келди. Кўчаларда югурган машиналар, баланд бинолар, миноралар «Хуш келибсан, Салоҳиддин!» деб, унга табассум қилгандек туюлди. У бошидаги хатта-иқолини тўғрилаб, бир қўли билан ғалабия этақларини кўтариб, бир қўли билан Искандарияда сотиб олгани — тахта чамадонини кўтариб, улкан бинолар остидаги одамга тўла йўлкалар бўйлаб юриб кетди. Нил устидаги узун кўприкдан ўтгач, тош арслонлардан сал нарироқдаги «Семирамис» мусофирхонасига кириб, хона берилишини илтимос қилди. Мусофирхона хизматчиси уни бошдан-оёғигача бир кўздан кечириб, «бу ерда хоналар жуда қиммат, яхшиси ал Азҳардаги мусофирхонага борсанг, яхши бўлади» деб, қуруққина жавоб қилди. Лекин Салоҳиддин унинг гапига қулоқ солмай, суткасига икки фунт тўланадиган номерни олди. У обдан ювиниб-тараниб, кечга яқин ал Бўстон кўчасига бориб, қатор икки қаватли кўркам уйлар ёнидан ўтиб, мрамар зинапоялар, панжаралар, ҳовлиларда чаман бўлиб очилиб ётган гулларни томоша қилди. Бу кўчада севикли Нагуанинг ёшлиги ўтган. Унинг айтишича, бу чиройли биноларнинг учинчиси — қаҳва ранг деворлар узра қирқоғайни гули чирмашиб ўсгани, фонтан ичида танига илон чирмашган — Лаокоон¹ ҳайкали қўйган ҳовли — Муҳаммад ал Ҳаммуд хонадонидир.

Салоҳиддин Нагуанинг ота ҳовлиси атрофида бир соатдан мўлроқ вақт айланиб, томоша қилиб юрди.

Салоҳиддин бир дам ҳайрат билан ҳовлига қараб тургач, қоровулнинг ўз кийимларига тикила бергани гашига тегди-да, у билан қуюқ хайр-маъзур қилиб, мусофирхонага жўнади. Шу куни дам олиб, эртасига ал Сарват кўчасига борди. Бу ердаги икки қаватли, ал Ҳаммуд ҳовлисидан қолишмайдиган, кўркам бино-ю, гулзор атрофида айланди. Бу бино Тавфиқ ал Ҳамадо-

¹ Лаокоон — қадимги юнон афсонаси бўйича ишланган ҳайкал.

нийники. Бу ерда Нагуа яшайди. Аллақандай суратлардаги афсонавий қасрларга ўхшаш бу бино қариб қолган ал Ҳамадонийдан кейин Салоҳиддинга қоладигандай кўринди...

Салоҳиддин кўчадаги йўлкада туриб, темир панжаралар орасидан ҳовлига узоқ тикилди. Лекин гулзорни ўтоқ қилиб юрган хизматкор билан гаплашишга журъат қилолмади. Бино деразаларига тикилди. Назарида бу деразаларнинг биридан Нагуа унга қараб тургандек туюлди. Бу ерда ҳам бир соатдан мўлрақ айланиб юрди-да, кейин Иброҳим пошшо майдони томон жўнади. У ерда қатор кийим-кечак магазинлари бор. Ал Ҳамадоний ҳовлисining қоровули унинг хатга-иқоли билан ғалабиясига қарай бергани камситишдек туюлди унга. Искандария кўрфазида эканида, бир кун Нагуа: «Агар сиз костюм кийсангиз, бу қадди-қоматингизга жуда ярашарди», дегани ҳам хаёлидан ўтди. У катта магазинга кириб, олти фунтга жигар ранг костюм сотиб олди. Шундай қилиб, у бир неча кун сурункасига ал Сарват кўчасига қатнади, лекин севикли ёр жамолини кўришга муяссар бўлолмади. Ўйлаб-ўйлаб, ал Ҳамадоний ҳовлисining қоровули билан гаплашишга қарор қилди. У эрталабки чойдан сўнг яна ўша дарвоза ёнига келиб, қоровулни чақирди.

— Ассалом алайкум, ота!

— Ваалайкум ассалом!

— Мен бир мусофир кишиман... Нагуа хонимда гапим бор эди, чақириб берсангиз.

— Лаббай? — чолнинг кўзи ола-кула бўлиб хонасидан чиқаёзди. — Бундоқ гапни демоғлик айб бўлишини билмадингми?

— Маъзур тутсинлар, — деди Салоҳиддин бир оз ўйланиб, — мен Нагуа хонимнинг қариндошларидан бўламан. Исмин — Салоҳиддин.

— Бундоқ дегин, — деди чол Салоҳиддинни ҳовлидаги скамейкада ўтиришга таклиф қилиб, кейин Нагуа хонимга унинг келганини хабар қилиш учун ичкарига кириб гоийб бўлди.

Бир замондан сўнг, у ичкаридан бўшашиб қайтиб чиқди-да, «Хоним йўқлар, бир ерга кетганлар» деди.

— Қай маҳалда бўлишларини айта олмайсиэми?

— Айтолмайман.

— Кечқурун келайми?

— Билмадим.

— Эртага-чи?

— Келиб кўр...

Салоҳиддин қоровул чол билан қуюқ хайрлашиб, яна «Семирамис» мусофирхонасига қайтди. Юмшоқ каравотда чалқанча ётиб, Нагуанинг: «Салоҳиддин, азизим, сен Қоҳирага кел, бизникида меҳмон бўласан» деган гапларини, эркаланиб кулишларини эслади.

Эртасига у жигар ранг костюмини кийиб яна ал Ҳамадоний ҳовлиси томон жўнади. Мусофирхонадан чиқаверишда хизматкор унга яна тўрт кун учун саккиз фунт тўлаб, квитанциясини олишни эслатди. Салоҳиддин дарҳол ҳамёнини очиб, саккиз фунт пул тўлади. Шундан сўнг ал Сарват кўчасига жўнади.

— Ассалому алайкум!

— Ваалайкум ассалом!

— Бир оғиз гапим бор эди...

— Тушунаман...Лекин мен сенга бир гапни айтиб қўй: сен хонимни кўра олмайсан! Менинг маслаҳатим, мусофир бўлсанг, ўз юртингга жўна! Бунда юришдан фойда йўқ!

— Бир кўрсам, отахон...

— Хоним бугун театрга борадилар. Бу гапни ҳам айтмаслигим лозим эди, лекин сен яхши йнгит кўринасан, сенинг учун айтдим.

Шундан сўнг, Салоҳиддин қоровул билан хайрлашиб, қайтиб келди. Мусофирхонада ёта бермай, ал Азҳар бозорига бориб, уни-буни кўрди, онаси учун бир фунтга тўрт метр бўз сотиб олди. Бозордан қайтишда опера театри кассасига бориб, уч фунтга ўртача баҳодаги билетдан бир дона сотиб олиб, мусофирхонага келди. Кечқурун яна ювиниб-тараниб, янги костюмини кийиб театрга борди. Италия операси бошланишидан аввал, ҳаммаёқни айланиб, Нагуани қидирди. У йўқ. Спектакль бошланди: саҳнада аллақандай пари хотинлар рақс эта бошладилар. Салоҳиддиннинг кўзи олмакесак териб, олдинги қаторларни, ложаларни қидира бошлади. Нагуа йўқ. Бир вақт бундай қараса ўнг томонида — духоба пардалар тutilган ложада унинг учун энг қадрли бўлган киши — гўзал Нагуа ўтирганини кўриб қолди. Хайрият қоровул чол алдамаган экан. Нагуанинг ёнида ўша кўзойнакли ориқ, қари эри — Тавфиқ ал Ҳамадоний ўтирибди. Салоҳиддиннинг шодликдан юраги гурс-гурс ура бошлади. Ҳозирнинг ўзидаёқ ўрнидан сапчиб туриб, юурганича бориб Нагуа билан саломлашмоқчи бўлди. Соғинганини, бир неча

қафтадан бұён ёниб қовжираб юрганини гапирмоқчи бўлди. Лекин ҳозир пайти эмаслигини, танаффусгача сабр қилиш лозимлигини ўйлади.

Танаффус ҳам бўлди. Залдагилар секин-аста коридорларга, кенг хоналарга чиқиша бошлади. Салоҳиддин Нагуа йўлини тўсиб кутиб турди. Бир нафасдан сўнг эри билан ёнма-ён келаётган Нагуа ялт этиб Салоҳиддинга қаради. У яқинлашгач «салом» ишорасини қилиб, бошини билинар-билинмас қимирлатиб, Салоҳиддин ёнидан ўтиб кетаётган эди, Салоҳиддин бирикки қадам юриб келиб, Нагуа ва унинг эрига қўл қовуштириб, қуюқ салом берди.

— А... Тавфиқ, сен бу кишини танийсанми? — деди Нагуа эрига мурожаат қилиб. — Искандария кўрфазида дам олганимизда, бу киши қайиқ ҳайдарди, қайиқчи...

— Эслайман.

— Театрга тушдингизми? — Нагуа Салоҳиддинга гап қотди.

— Ҳа, Нагуа хоним... Саломатмисиз?

— Яхши. Тавфиқ, менга экстра шоколад олиб кел, — деди у эрига таманно билан. Ал Ҳамадоний буетга кетди. Нагуа ёлғиз қолгач, «хўш?» дегандек Салоҳиддинга қаради.

— Нагуа, икки қафтадан бери сени бир кўраманми деб ёниб, кабоб бўлиб юрибман. Ҳижрон азоби қийнаб юборди мени. Илгари унча эмас эди, ҳозир сени шундай қаттиқ севиб қолдимки, агар бугун кўрмаганимда жинни бўлиб қолишим аниқ эди. Хайрият кўрдим, худога шукур... Мен ҳар куни ҳовлингга бордим, лекин сен уйда эмас экансан, учратолмадим. Ҳар куни сени тушимда кўраман... Сенга шундай ўрганиб қолибманки, энди биз қиёматда ҳам ажралмаймиз. Қани менга айтчи, ўзингнинг тан-жонинг соғми? Мени ҳам эслагандирсан... Мен белсам ҳаммавақт сени эсладим. Чиройли номингни ҳамма вақт тилимдан қўймадим. Сени саломат бўлгин деб ҳар кун дуо қилдим...

— Салоҳиддин, сиз бу гапларни бир айтдингиз, иккинчи айтманг, — деди Нагуа секин, атрофдаги одамлар пайқамаслиги учун. У сохта кулиб ҳам қўйди, — мен қиз бола эмасман, эрим бор. Эрим — Тавфиқ ал Ҳамадоний, тушундингизми! Бу кераксиз гапларни қўйинг... Хайр!

У битта-битта қадам ташлаб, нозу таманно билан

буфет томон юриб кетди. Салоҳиддин бўлса турган жойида ҳайкалдек қотиб қолди...

Салоҳиддин шу кеча босинқираб чиқди. Эрталаб юз юваётганида, Қоҳирада унинг учун ҳеч нима йўқдай, улкан шаҳарнинг ўзи ҳам аллақандай қоғозлардан ясалгандай, ҳамма нарса қалбаки — кўз боғловчилар ишига ўхшаб кўринди. Ҳаммаёқ фирибгарлар билан тўлгандек, ҳатто Қоҳира ўртасида турган фиръавн Рамзес II нинг минг пудлик мармар ҳайкали ҳам қоғоздан ясалгандай бўлиб кўринди. У шу кунини мусофирхона билан ҳисоб-китоб қилиб, чўнтагида қолган биргина беш фунтлик қоғоз пулни чангаллаб Қоҳира — Луксор поездига миниб қишлоғи Гурнага жўнади. Абдулраҳмон ар Рашад бу уч ой ичида кам деганда олтмиш фунт ишлаб олган бўлиши керак. Унинг чўнтагида фақат беш фунт бор. Беш фунт...

У Луксорга келиб, поезддан тушиши биланоқ шум хабар эшитди: кеча Англия, Франция ва Исроил қўшинлари Мисрга ҳужум бошлаб, Порт-Саид, Ғазнани бомбардимон қилибди... Сувайш каналида ҳаракат тўхтабди. Салоҳиддин симёғочларда бақираётган радио карнайларидан ҳам бу сўзни эшитди. У ғазабланди, муштумини қисди. Яна бунинг устига бир ҳафтача бурун Нилнинг нариги томонида қаттиқ шамол туриб, қанчалаб далайлари, қишлоқларни қум босибди. Шамол уч кун бетўхтов қум сочибди. Луксор минораларидан юз баробар катта гирватлар осмонга устундек кўтарилиб, саҳро қумларини қишлоқлар устига тўкибди. Баъзи ерларда осмондан калтакесагу илонлар ҳам тушибди...

Шу кунини Салоҳиддин Нилдан ўтиб, Гурнага югурди. «Фиръавнлар водийси» деган тепаликларни ошиб ўтиб сайхонликка чиққанида, узоқ-узоқларга тикилиб, ям-яшил бўлиб турадиган Гурнасини қидирди. Гурна йўқ. У тахта чамадонини елкасига олиб, арава йўлидан жадал кун ботиш томон юрди. Бир муддатдан сўнг арава йўли ҳам қумлик орасига кириб йўқолди. У тахминлаб, қум саҳроси оша кетаверди. Тушида арслон қувган кишидек чопа олмас, оёқлари қумга ботиб кетарди. Бир соатлардан сўнг қум остида қолган вайрона уйлари кўрди. Хурмо дарахтлари ҳам синиб кетибди. Вайронада ундан бошқа ҳеч кимса йўқ эди. У тикилиб, тахминлаб ўз уйини ҳам топди. Қўшниси Мона уйини ҳам. Эчки боғлайдиган тўн-

кани ҳам... Бутун қишлоқ қўнғир қум остида қолибди. Одамлар қани? Унинг онаси қани?..

Салоҳиддин тахта чамадонни ерга қўйди-да, шاپалоғи билан пешонасига қарсиллатиб бир урди. Сўнгра қумга ўтириб, ёш болалардай ўкириб йиғлай кетди... Унинг носини қум тепаликларидан бўлак ҳеч кимса эшитмасди.

Бир муддатдан сўнг у яна ўрнидан туриб, Луксор томон кетди. Унинг юрагида — тезда иниси Абдулраҳмон ар Рашадни топиб, унга ҳамма гапни айтиб бериб, сўнгра қурол олиб, Порт-Саидга югуриш нияти алангаланар эди.

1958 йил, Қоҳира — Тошкент